

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΑ

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ
ΙΔΡΥΘΕΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ
ΠΡΟΝΟΙΑ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΒΛΑΧΟΥ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΔΕ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΟΤΩΝ
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΒΙΖΟΥΚΙΔΟΥ
ΕΝ ΒΕΡΟΛΙΝΩ,
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΝΑΓΝΟΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ ΚΟΝΤΟΠΑΝΟΥ
ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ
ΕΝ ΤΗ ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙ

ΕΤΟΣ ΕΚΤΟΝ
1931

ΤΑ ΠΑΡΑΛΕΙΠΟΜΕΝΑ ΤΗΣ ΜΟΝΟΓΡΑΦΙΑΣ «ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΗΠΕΙΡΩ ΚΩΜΗΣ ΤΟΥ ΤΣΑΜΑΝΤΑ»¹

ΥΠΟ

ΝΙΚ. ΝΙΤΣΟΥ

Όταν κατά τὸ ἔτος 1926 ἐξέδωκα τὸ ὑπὸ τὸν ἄνω τίτλον ταπεινὸν κόνημά μου, ἐνόμισα ὅτι ἀνά τὰς σελίδας του περιέλαβα πᾶν ὅ,τι ἦτο δυνατόν νὰ ἀποθησαυρισθῇ λαογραφικῶς ἐκ τῆς γενετείρας μου. Ἄλλ' ἠπατώμην. Ἐκ τῶν ὑστέρων ἐπίσθην ὅτι καὶ ἀνά τὰ ἐνταῦθα τὸ λαογραφικὸν ὕλικόν εἶναι τόσον ποικίλον καὶ τόσον πλούσιον, ὥστε καταντᾷ σχεδὸν ἀνεξάντλητον διὰ τὸν ἔχοντα τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν περιέργειαν συλλέκτην. Καὶ μετὰ τὴν ἔκδοσιν λοιπὸν τοῦ εἰρημένου βιβλίου μου ἐξηκολούθησα νὰ συλλέγω ἐκ τοῦ στόματος τοῦ λαοῦ λέξεις, παροιμίας, παροιμιώδεις φράσεις, εὐχὰς καὶ ἀράς, τὰς ὁποίας ἤδη παραδίδω εἰς τὴν δημοσιότητα διὰ τῶν «Ἡπειρωτ. Χρονικῶν», τοῦ πολυτίμου τούτου περιοδικοῦ, τοῦ ὀφειλομένου εἰς τὴν ἀξιέπαινον πρωτοβουλίαν καὶ φιλοπάτριδα φιλομουσίαν τοῦ ὀτρηροῦ καὶ πολυσεβάστου Μητροπολίτου τῶν Ἰωαννίνων.

Ὡς θὰ παρατηρήσῃ ὁ προσεκτικὸς ἀναγνώστης, εἰς πολλὰς τῶν λέξεων καὶ παροιμιῶν τούτων ἀναπηδᾷ ἀνάγλυφον, καὶ ὑπὸ χυδαιολογικὸν λακτικὸν ἐνίοτε, τὸ εὐφυνές, σκωπτικὸν καὶ εἶρον πνεῦμα τοῦ λαοῦ μας, ὅστις πολλάκις δημιουργεῖ καὶ πλάττει ἰδίας λέξεις καὶ φράσεις πρὸς ἔκφρασιν τῶν διανοημάτων του.

¹) Σημ. «Ἡπειρ. Χρονικῶν». Δημοσιεύοντες τὴν παρὰ τοῦ κ. Νίτσου ἀποσταλείσαν λαογραφικὴν καὶ γλωσσικὴν ὕλην δὲν ἀγνοοῦμεν τὰς ἐπιφυλάξεις τοῦ κ. Κυριακίδου διὰ τὴν φωνητικὴν ἀκρίβειαν τοῦ παρὰ τοῦ κ. Νίτσου δημοσιευομένου γλωσσικοῦ ὕλικου (Λαογραφία τόμ. Θ' σελ. 384 τοῦ 1926), ἐπιφυλάξεις διατηρηθείσας καὶ μετὰ τὴν σχετικὴν ἀπάντησιν τοῦ κ. Νίτσου (Λαογραφία τόμ. Ι' σελ. 270 τοῦ 1929).

Καίτοι δὲν ἔχομεν λόγους νὰ συμμεριζώμεθα τὰς ἐπιφυλάξεις τοῦ κ. Κυριακίδου τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον ἡ γειννίασις τῆς περιφερείας Τσαμαντᾶ πρὸς τὴν Δρόπολιν καθιστᾷ πιθανὴν τὴν φωνητικὴν συγγένειαν, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ὑφισταμένης γλωσσικῆς πραγματικότητος, ἐπιφυλασσόμεθα ὁμως ὅπως ἐν καιρῷ, πρὸς ἄρσιν πάσης ἀμφιβολίας, διαπιστώσωμεν δι' ἐπὶ τόπου ἐξετάσεως ὑπὸ εἰδικοῦ συνεργάτου μας τὴν φωνητικὴν τῆς περιφερείας Τσαμαντᾶ, ἐπεκτείνοντες κατὰ τὸ δυνατόν τὴν συγκριτικὴν μελέτην καὶ εἰς ἕτερα λαογραφικὰ στοιχεῖα.

Α'. Λ Ε Σ Ε Ι Σ

1) Ἄζατι, (Τουρκ.) ἐλεύθερος—ἐπίρ. ἐλευθέρως. Τὸ ἀπολένω ἄζατι—ἐφῆνω τι ἐλεύθερον, ἀκώλυτον.

2) Ἄκριτος, ὁ μεθ' οὗ ἔχει τις διακεκομμένας τὰς σχέσεις εἰς βαθμόν, ὥστε μηδὲ χαιρετισμὸν ν' ἀνταλλάσσει μετ' αὐτοῦ. Αὐτοὶ εἶνε ἄκριτοι τρίγυρα χρόνεια—αὐτοὶ ἀπὸ τριετίας οὐδὲ χαιρετισμὸν ἀπλοῦν ἀνταλλάσσουν.

3) Ἀλατίζω, ἐκτὸς τῆς κυρίας καὶ πασιγνώστου σημασίας ἔχει καὶ τὴν τοῦ ἐμβάπτω τεμάχιον ἄρτου εἰς ὄξος, ἔλαιον κτλ., πρὸς δὲ καὶ εἰς κόνιν ζακχάρεως. Ἐξ οὗ ἡ ὀξύμωρος τὴν σημασίαν φράσις: ἀλάτισέ μου μὲτ' ἀψαῖ ψωμί σιτῆ ζάχαρη!

4) Ἀλλαξομουσουδιάζω, ἀλλοιοῦνται ἐπὶ τὰ χεῖρα, ἐπὶ τὸ ἀσχημότερον τὸ πρόσωπόν μου, προσλαμβάνει ἢ μορφὴ μου ἀσθενικὴν ὄψιν.

5) Ἀναθέλλω, ἀόρ. ἀνάθελα, (τὸ ἀρχ. ἀναθάλλω), προσκτώμαι ζωηρότητα, ἀναλαμβάνω ἀκμαίας δυνάμεις.

6) Ἀνάπτελα, ἐπίρ. ἀνάποδα, δυσκόλως.

7) Ἀναπαρδώνομαι, ἐξερεθίζομαι, ἀγανακτῶ, ἀνθίσταμαι, ἐξεγείρομαι.

8) Ἀνεμοσωρεία, (ἄνεμος—σωρεία) λέγεται κυρίως περὶ τῆς χιόνος τὴν ὁποῖαν ὁ σφοδρὸς ἄνεμος παρασύρει καὶ συσσωρεύει εἰς ἓν μέρος.

9) Ἀπαξίζικα, (Τουρκ. ἀμπανσίτζ), ἐπίρ. αἰφνιδίως, ἀπροόπτως.

10) Ἀρμπούζω, ἐπίθ. καὶ οὐσ. χλευαστικὸν διὰ γυναῖκα ἀσχημῶ πρόσωπον, ἔχουσαν τὰ χεῖλη ἐξωγκωμένα, ὡς νὰ ἦνε πρισμένα.

11) Ἀτσιαρτζό, (ἐκ τοῦ Τουρκ. achdji=μάγειρος), μαγείρευμα, παρασκευὴ φαγητῶν.

12) Γαράζι καὶ γαρέζι, (Τουρκ. γαράτζ), μνησικακία, φθόνος, ἐν γένει κακὴ διάθεσις.

13) Γαρα(ε)ζιάρης, (Τουρκ. γαραζκιάρ), ἐκ τοῦ προηγουμ., μνησικακος, μοχθηρός, κακός.

14) Γιαμπουλίζω, ἀνεμίζω, τινάζω τι εἰς τὸν ἀέρα πρὸς ἀπαλλαγὴν ἐκ τοῦ κονιορτοῦ κλπ.

15) Γκολνιάνω, ἐπίθ. χλευαστικὸν διὰ γυναῖκα ἐξεζητημένως καὶ ἀσέμνως καλλωπιζομένην καὶ ῥευστῆς ἠθικῆς.

16) Γκουλιαρίζομαι, αἰωροῦμαι, ταλαντεύομαι ἐπὶ αἰώρας. Γκουλιαρίζω, τὸ ἐνεργ. τοῦ ἄνω.

17) Δζάχι (τουρκ. δζάχι), ἐνδελεχῆς καὶ ἐπίμονος προσπάθεια, ἐπιμονή.

18) Ἐλμπασάνω, ἐπίθ. χλευαστικὸν διὰ γυναῖκα ἀκόμψως μεγαλόσωμον καὶ χυδαῖαν τοὺς τρόπους (ὅπως εἶνε αἱ Ἀλβανίδες τοῦ Ἐλμπασάν καὶ τῆς Γκαγκουργεῆς).

19) Ζαβάλι (τουρκ. ζεβᾶλ=πτῶσις, παρακμή), ἠθικὴ ἀδυναμία, ἐλάττωμα.

20) Ζεματόπητα, εἶδος προχείρου πλακοῦντος, κατασκευαζομένου δια σιταλεύρου ἐντὸς ζέοντος ὕδατος, εἰς ὃ ῥίπτεται καὶ ποσότης τις ἐλαίου, καὶ ψηνομένου ἐπὶ χαλκίνου δοχείου (τεψεοῦ).

21) Ζέμπα, ἀσθένεια κακοήθης, γενικῶς νόσος ἀποτροπαιος.

22) Ζιάκατα, συντρίμματα, περιττώματα ἄχρηστα ἀντικειμένου τινός. — Ἔγειναν ζιάκατα = κατήντησαν περιττώματα ἄχρηστα, ἔγειναν σκουπίδια.

23) Ζιαμπακῶνω, πλακῶνω, συνθλίβων καθιστῶ τι λεῖον, ἐπίπεδον. Κατ' ἐπέκτ. σημασ. συνθλίβων καταστρέφω, ἀφανίζω, θανατώνω.

24) Ζιόρος, περιληπτικῶς τὰ ἐπιτήδεια πρὸς διατροφήν, τὰ ἀπολύτως χρήσιμα ἐδώδιμα, ὀπωρικὰ κλπ.

25) Ζιουμουκλῶ, συνθλίβω, πιέζω δυνατῶς.

26) Ζοῦμπος, ἐξόγκωμα ἐπὶ τοῦ σώματος.

27) Ζούφαλος, η, ο, κατεστραμμένος ἐσωτερικῶς, ρικνός, ζαρωμένος. Λέγεται κυρίως διὰ τὰ κάρυα, ἀμύγδαλα κλπ., ὅταν τὸ ἐσωτερικόν των ᾔνη κατεστραμμένον.

28) Θολούρας, ἐπίθ. καὶ οὔσ., περιπαικτικὸν διὰ τὸν ἔχοντα τὸν ἢ τοὺς ὀφθαλμοὺς βεβλαμμένους καὶ θολούς.

29) Ἴμντάτι, (τουρκ. ἰμντάι), βοήθεια, ἐπικουρία, συναντίληψις.

30) Καρβουνοσάκκι, χλευαστικὸς χαρακτηρισμὸς διὰ τοὺς μελαψούς, τοὺς ὑπερμέτρως μελαγχροινούς.

31) Κέκ, (προφ. quékí), ἴσ. λ. Ἄλβ., κακὴ καὶ νοσώδης κατάστασις. Ὁ ἄρρωστος εἶνε κέκι=ὁ ἀσθενὴς εὐρίσκεται ἐν κινδύνῳ θανάτου.

32) Κελήθρας, (ἐκ τοῦ κηρὸς κατ' ἐναλλ. τοῦ ρ), ἄνθρωπος τοῦ ὁποίου ἡ ὄψις εἶνε κιτρίνη ὡσεὶ νεκρός. Λέγεται περιπαικτικῶς διὰ τοὺς ὠχροειδεῖς, τοὺς ὠχροξάνθους.

33) Κλειδοπίνακο, ξύλινον δοχεῖον σφαιροειδὲς πεπλατυσμένον εἰς τὸ μέσον μετὰ καλύμματος ἐρμητικῶς κλειομένου, ὥστε νὰ μὴ χύνωνται τὰ ἐντὸς ὑγρά.

34) Κουτσιουμπέλι, ἐπίρ. ὑπὸ μάλης. Πῆρα τὸ παιδί κουτσιουμπέλι, τὸ κρατῶ ὑπὸ τὴν μασχάλην.

35) Κυκλίδι, (κύκλος), νῆμα κυκλοτερῶς μαζευμένον.

36) Λακουνιστήρι, σκεῦος φλυαρίας. Λέγεται διὰ τὰ φλύαρα καὶ ἐνοχλητικῶς λάλα παιδία. Ἐκ τοῦ ἐπομένου

37) Λακωνίζω, φλυαρῶ ὑπερμέτρως καὶ φορτικῶς. (Θὰ ὑπέθετέ τις ὅτι τὸ ῥ. τοῦτο ἔχει σχέσιν μὲ τὸ λακωνίζω, ἂν τὸ τελευταῖον δὲν εἶχε τὴν ὅλως ἀντίθετον σημασίαν, δηλ. τὴν τῆς ὀλιγολογίας καὶ συντομίας).

38) *Λαμπαρίζω*, ὡς τὸ ἀνωτέρω, φλυαρῶ ὑπερμέτρως, ὁμιλῶ πολλὰ ἀσκόπως.

39) *Λεπενέκι*, ξυλοκόπημα. Τοῦδωκα ἓνα λεπενέκι, ἐπὶ τὸ χλευαστικώτερον, = τὸν ξυλοφόρτωσα ὕπως τοῦ ἄρεπε.

40) *Μανιώνομαι*, αἰσθάνομαι μανίαν, οἰστροηλατοῦμαι, ἐπιθυμῶ τι ζωηρῶς, ἀποκτῶ ἀκάθεκτον συνήθειαν: μανιώθηκαν τὰ πρόβατα στὰ σπαρτά.

41) *Μπακακομμῖατα*, ἐπίθ. χλευαστικὸν διὰ γυναῖκα, ἔχουσαν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξοδηκότις, ἐξέχοντάς πως ὡς οἱ τοῦ βατράχου.

42) *Μπαρίσι*, (τουρκ. *barış*), συνδιαλλαγή, συμφιλίωσις.

43) *Μπουκῶνω*, (ἰσ. ἐκ τοῦ Ἰταλ. *bocca* = στόμα), ἐμβάλλω εἰς τὸ στόμα, τρέφω ἀφθόνως, ὑπερσιτίζω.

44) *Μπουντένι*, ξύλινον δοχεῖον πρὸς ἀλάτισμα τυροῦ καὶ διατήρησίν του ἐντὸς ἄλμης.

45) *Μπρεζινίκας*, ἐπίθ. χλευαστικὸν δι' ἄνδρα κακοκαμωμένον, γελοῖον, ἀποκρουστικὸν τὴν μορφήν.

46) *Μπρουζκῶνω*, ἢ μετοχ. μπρουζγκωμένος, εἶμαι κατηφής, θυμωμένος, ὃ καθ' Ὁμηρον νυκτὶ ἔοικώς.

47) *Νιγιέτι*, (λ. τουρκ.) σκοπός, σχέδιον, ἀπόφασις περὶ τοῦ ἐκτελέσαι τι.

48) *Ξαγκουσιάζω* καὶ *Ξαγκουσεύομαι*, (ἐκ τοῦ ἀγκοῦσα, ἄγχω), ἀπαλλάσσομαι στενοχωριῶν, ἀναψύχομαι ἠθικῶς, ἀνακουφίζομαι ψυχικῶς.

49) *Ξαδερφίζομαι*, μένω ἔστερημένος ἀδελφῶν διὰ τοῦ θανάτου τῶν ὑπαρχόντων.

50) *Ξεκλεισιμάζω*, -ομαι, (ἐκ τοῦ κλειτός = σκέλος), ἐξαρθρώνομαι τὰ σκέλη ἀπὸ τὸ ὑπερβολικὸν βᾶδισμα, ὑποφέρω συνεπεία μακρᾶς καὶ κοπιώδους ὁδοιπορίας.

51) *Ξελιθισμένος*, η, ον, ἐκεῖνο τοῦ ὁποίου ἀνετράπησαν ἢ ἀφηρέθησαν οἱ λίθοι, οἰκοδομὴ ἀνατραπεῖσα, καταστραφεῖσα. Χωρὶς ξελιθισμένο = κατεστραμμένο, ξεθεμελιωμένο. Ὑπάρχει ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλῶσση τὸ ῥ. ἐκλιθῶ, ἀλλὰ τοῦτο σημαίνει μεταβάλλω τι εἰς λίθον.

52) *Ξεμέτοχα*, ἐπίρ., ἐξ ὀλοκλήρου, ὑπερβολικῶς, ἀποκλειστικῶς (ἀνευ τῆς μετοχῆς ἄλλου).

53) *Ξιουμαλιοῦμαι*, ξύω τὸ σῶμά μου μετὰ νευρικότητος, ξύομαι ἀναιδῶς πως ἐνώπιον ἄλλων.

54) *Παραδαγκαμένος*, ὁ τραυλός, ὁ ἐπαναλαμβάνων νευρικῶς τὰς συλλαβὰς κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν τῶν λέξεων.

55) *Παρατώρω*, (θηλ.), περιφρονητικὸν ἐπίθετον καὶ οὐσιαστικὸν περὶ γυναικὸς ἀφηρημένης καὶ πως βλακώδους.

56) *Παρμάκι* (τουρκ. *parmak* = δάκτυλος), ξύλον ἐκατέρωθεν τοῦ ἔπο-

σιέγου τῆς θύρας, ἀφ' ἑνὸς ἐμπηγμένον εἰς τὸν τοῖχον καὶ ἀφ' ἑτέρου στηρίζον τὸ ὑπόστεγον καὶ σχηματίζον εἶδος τριγώνου μετ' αὐτοῦ. Ἐκ τοῦ ξύλου τούτου κρεμῶσι προχείρως πρὸς ἀποξήρανσιν ὑγρὰ φορέματα κλπ.

57) Πάρτη (partī, θ), μία τάξις, τινές, μερικοί, κόμμα, φατρία. Ἐμείς μὲν πάρτη δὲν μπορούμε νὰ ζήσωμε μ' αὐτὴ τὴν ἀκρίβειαν, φρ.

58) Πατοαρίζω, (πατσιᾶς), καίω, καυτηριάζω.

59) Πεδούκλω, ἐπίθ. χλευασμοῦ διὰ γυναῖκα βαδίζουσαν ἄνευ χάριτος, συστρέφουσάν πως, πεδικλώνουσαν τοὺς πόδας.

60) Πεῖντά, (λ. τουρκ. δηλοῦσα τὸ παραχθέν, τὸ ὑπάρχον), ἐμφάνις, ὑπαρξις. Τὸ ἔκαμε πεῖντά—τὸ ἐνεφάνισε, τὸ ἔφερεν εἰς τὸ μέσον.

61) Πελεκαργεῶ, (τελεκῶ), ἔρις, διένεξις, διαπληκτισμός, χειροδικία. — Ἐγείναμε πελεκαργεῶ—διεπληκτίσθημεν σοβαρῶς, ἤλθομεν εἰς χεῖρας.

62) Πέρπερες, μόνον εἰς τὸν θηλ. πληθ., πολύχρωμοι, πολυποίκιλοι, μὲ χρώματα κιυλητά.

63) Πουμπώνω, καλύπτω, ἐμποδίζω τὴν ἐλευθέραν ἀναπνοήν, τὴν κυκλοφορίαν τοῦ ἀέρος.

64) Σαῖμπῆς, (τουρκ. σαχήτ), κύριος, κάτοχος, ἐξουσιαστής. Λέγεται καὶ περὶ Θεοῦ: «Ὅπως θέλ' ὁ Σαῖμπῆς»—Ὅπως θέλει ὁ Θεός, ὁ Κύριος τοῦ παντός.

65) Σαπράκας, θηλ. σαπράκω (σαπρός), ἐπίθ. περιφρονητικὸν περὶ ἀνθρώπου ἐπισφαλοῦς ὑγείας, οὔτινος ἢ ὄψις φαίνεται σικπρά.

66) Σβιάργιαρης, θηλ. σβιαργεῖρα, ἐπίθ. καὶ οὐσ. χλευαστικὸν διὰ πρόσωπα, τῶν ὁποίων τὸ βᾶδισμα τυγχάνει βραδύ καὶ ἄχαρι, τὰ ὁποῖα βαδίζοντα σύρουν τοὺς πόδας μετὰ τινος κόπου.

67) Σιαφαρίκας, εἰρων. ἐπίθ. καὶ οὐσ. διὰ τοὺς ἔχοντας βᾶδισμα ἄκομψον, διὰ τοὺς σύροντας ἄχαρίτως τοὺς πόδας ἐν τῷ βιηδίσματι.

68) Σιέγια, (ἐκ τῆς τουρκ. λ. σιέϊ πληθ. ἐσγιᾶ), πράγματα διάφορα, ψιλικά ἀντικείμενα.

69) Σιερβέτα, (γαλ. serviotte), περιλαίμιον, εἶδος πετσέτας περιελισσομένης εἰς τὸν λαιμόν.

70) Σιομπολιάζω, κατασκευάζω, παρασκευάζω τι ἐκ τῶν ἐνόνητων, προχείρως ἐνεργῶν κατορθώνω τι ἐπουσιῶδες, κάμνω τι ἄνευ συστήματος.

71) Σιουμαλητό, (λ. κατ' ὀνοματοποιίαν), ἐλαφρὸς θόρυβος, ἐξ οὗ

72) Σιουμαλίζω, ἔρπων παράγω ἐλαφρὸν θόρυβον, θροῶ.

73) Σιούγκραβος, καὶ σιουγκραβίτσα, ἡ χάλαζα.

74) Σκζόρισμα, γελοῖον πρόσωπον, ἀνθρωπάριον, ἄνθρωπος ἀξίος σκωμμάτων.

75) Σκουνιοῦμαι, περιστρέφομαι ἐπωδύνως ἐπὶ τῆς κλίνης, ὑποφέρω, ἀγωνιῶ.

76) Σπαρταλώνω, ἀναλαμβάνω ἐξ ἀσθενείας, ἀνακτῶ βαθμηδὸν δυνάμεις.

77) Στουμπίζω, κοπανίζω, τρίβω ἐν ἰγδίῳ, ἐξ οὗ

78) Στουῦμπος, ἐργαλεῖον σιδηροῦν ἢ λίθινον, δι' οὗ τρίβουσι, κοπανίζουσί τι.

79) Τακάτι, (λ. τουρκ. τακάτ), δύναμις. Κόπηκε τὸ τακάτι του = τὸν ἀπέλιπεν αἱ δυνάμεις του.

80) Τενταροῦκι, (λ. τουρκ.), προετοιμασία, προμήθεια.

81) Τζιαβαλιό, (κατ' ὄνοματοπ.), ἄτακτος θόρυβος, ἀνακατωσιᾶ.

82) Τσιαρές, (τουρκ. τσιεχρέ), πρόσωπον, ὄψις, φυσιογνωμία.—Χάλασ' ὁ τσιαρές του=ἠλλοιώθη ἡ φυσιογνωμία του, ἠλλαξε τὸ πρόσωπόν του (ἐκ φόβου, συγκινήσεως ἢ ἀσθενείας).

83) Τραπαργιά, κτύπημα δυνατόν, προσβολὴ νόσου κλπ.—Τοῦ ἦρθε μιὰ τραπαργιά=ἔπαθεν αἴφνης ἰσχυρὰν προσβολὴν νόσου, ἠσθένησε σοβαρῶς αἰφνιδίως.

84) Τσακινόκωλος, (τσάκινον=λεπτὸν ξύλον, θάμνος καὶ κῶλος), κυρίως ἐν χρήσει τὸ θηλυκὸν τσακινόκωλη, λεγόμενον χλευαστικῶς διὰ γυναῖκα λιπόσαρκον, ἔχουσα τὰ ὀπίσθια λίαν ἰσχνά.

85) Φουρομύτα, (φοῦρος καὶ μύτη), χλευαστικὸν ἐπίθετον διὰ γυναῖκα, ἔχουσαν ὀγκώδη ῥίνα μὲ ρώθωνας εὐρέως διηνοιγμένους.

Β'. ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ, ΠΑΡΟΙΜΙΩΔΕΙΣ ΦΡΑΣΕΙΣ, ΕΥΧΑΙ, ΚΑΤΑΡΑΙ

1) Ἄλλοι γαμοῦν καὶ κοινωνοῦν
κι' ἐγὼ ποῦ κλάνω φταίγω!

Παροιμιῶδες λόγιον χυδαίως δηλοῦν ὅτι πολλάκις ἐπιτηδεύως καλύπτονται οἱ οὐσιωδῶς πλημμελοῦντες καὶ ἁμαρτάνοντες, φαινόμενοι ἐνάρετοι καὶ ἀθῶοι καὶ οὕτω τιμώμενοι ἀναξίως, ἐνῶ κατακρίνονται ἀυστηρῶς οἱ εἰς ἐπουσιώδη πταίοντες.

2) Αὐτὸν δὲν τὸν ταράξεις μὲ τὰ σκυλιά!—Παροιμιώδης φράσις δηλοῦσα τὸν δυσκίνητον, τὸν ὀκνηρόν, ὅστις δὲν ἀποφασίζει νὰ κινηθῆ ἔστω καὶ ἂν κύνες Μολοσσοὶ τοῦ ἐπιτεθοῦν καὶ τὸν ἀπειλήσουν.

3) Αὐτὸς εἶνε σὰν τὸ ἄλογο τοῦ Δεσπότη.—Παροιμιώδης παρομοίωσις διὰ τοὺς ἐκτάκτως εὐτραφεῖς καὶ παχεῖς. Προῆλθεν ἡ φρ. ἐκ τοῦ ὅτι οἱ Ἴπποι τῶν περιοδευόντων ἐπὶ τουρκοκρατίας ἀρχιερέων ἀνὰ τὰς ἐπαρχίας, τρεφόμενοι καλῶς καὶ ὄντες ἰδιαιτέρως περιποιημένοι, ἦσαν συνήθως εὐμελεῖς καὶ εὐτραφεῖς.

4) Αὐτοὺς τὸ τσαπὶ καὶ τὸ φκιάρη θὰ τοὺς χωρίση.—Παροιμιώδης φρ. λεγομένη περὶ προσώπων συνδεομένων δι' ἀδιασπάστου καὶ ἰσοβίου

φιλίας, ἦν μόνος ὁ θάνατος θὰ διαλύσῃ. Ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ἐκ τοῦ ἀνοίγματος τοῦ τάφου, ὅστις γίνεται ἐν τοῖς χωρίοις διὰ τῶν ἄνω ἐργαλείων μετὰ ἕκαστον θάνατον.

5) *Γείναμε γιὰ φίλημα.* — Παροιμ. φρ. λεγομένη μετὰξὺ συγγενῶν, φίλων καὶ γνωρίμων, ὅταν παρέλθῃ πολὺς χρόνος, χωρὶς νὰ συναντηθοῦν.

6) *Δανείσου, καλοπλέρωσε καὶ πάλι μεταστρέψε.* — Παροιμ. δηλοῦσα ὅτι πρέπει νὰ ἦνέ τις τακτικὸς εἰς τὴν ἐξόφλησιν τῶν ὑποχρεώσεών του, ὅποτε ἐπιτρέπεται ἐκ νέου νὰ ζητήσῃ δάνειον.

7) *Εἶνε ἄνθρωπος ἀρχοντοξεπεσμένος καὶ ὄχι ἐπιθυμησμένος.* — Παροιμ. φρ. περὶ ἀνθρώπου ἄλλοτε πλουσίου καὶ κατόπιν περιπεσόντος εἰς ἔνδειαν.

8) *Θὰ σε δώκω τοῦ πρώτου!* (ἐννοεῖται Διαβόλου). — Κατάρρα, βλασφημία λεγομένη ἐν ὀργῇ, ἰδίως κατὰ παιδαρίων, ὅταν ἀτακτοῦν καὶ ἀνησυχοῦν τοὺς ἄλλους, ἰσοδυναμοῦσα μὲ τὴν συνηθεστέραν: νὰ σε πάρῃ ὁ Διάολος!

9) *Θέλω νὰ σύρω λεβεντιὰ καὶ καταντιὰ δὲν ἔχω,*

Μοῦ λείπ' ἡ σέλλα τοῦ βρακιοῦ, τὰ δυὸ τὰ πηδουνάρια!

Εἰρωνικὸν δίστιχον διὰ τοὺς οἰηματίας, διὰ τοὺς ὑπὲρ τὴν ἀξίαν των ἐπιδεικνυομένους πηδουνάρι=τὸ σκέλος.

10) *Κάθε μαγοῦσι στὸν τόπο του μυρίζει.* — Παροιμ. δηλοῦσα ὅτι ἐπαινεῖται τις καὶ ἐκτιμᾶται προοδεύων καὶ ἀναδεικνύμενος ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι.

11) *Κάθε σανίδι καὶ τὸ ῥόζο του, κάθε ἄνθρωπος καὶ τὸ μαράκι του.* — Ἐκαστος ἔχει τὰς θλίψεις του καὶ τὰς στενοχωρίας του—μαράκι (τουρκ. μεράκ)=λύπη, στενοχωρία.

12) *Κάλλια πέντε μέρες πέτος πέρι δέκα μέρες κόττα.* — Παροιμ. δηλοῦσα ὅτι εἶνε προτιμότερον νὰ ζῆ τις ὀλιγώτερον μὲ ἀνδρισμὸν καὶ ἀξιοπρέπειαν ἢ περισσότερον ἀνδραποδωδῶς. Πρβ. τὸ γνωστόν:

Καλλίτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωῆ,

παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ φυλακῆ!

13) *Κάλλια μιὰ γκορτσιὰ στὸν κῆπο παρὰ μιὰ μηλιὰ στὸ λόγγο.* — Παρ. δηλοῦσα ὅτι προτιμότερον νὰ ἔχῃ τις ὀλιγώτερα καὶ εὐτελεστέρως ἀξίας κτήματα ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐποπτεῖαν καὶ ἐπίβλεψίν του ἢ περισσότερα καὶ μεγαλειτέρας ἀξίας, ἐφ' ὧν ὅμως δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐπιβλέψῃ. Πρβλ. τὴν ἰταλ. παροιμ. *L'occhio del padrone ingrassò il cavallo*=Τὸ μάτι τοῦ νοικοκύρη κάμει νὰ παχαίνῃ τὸ ἄλογο.

14) *Μὲ τὸ μέλι στὸ πάρσιμο, μὲ τὸ μέλι στὸ δόσιμο.* — Παροιμιῶδες λόγιον λεγόμενον ὡς εὐχὴ περὶ τοῦ ὅτι κατὰ τὰς ληψοδοσίας καὶ τὰς ἐξοφλήσεις λογαριασμῶν πρέπει νὰ ἐπικρατῇ ἡ καλὴ πίστις καὶ εἰρηνι-

κῶς καὶ μὲ γλυκύτητα νὰ διεκπεραιώνωνται αἱ τοιούτου εἴδους ὑποθέσεις.

15) *Μιὰ σπιτιάτα* (δηλ. γυναῖκα) *δέ σε βγάζει στὴν παζάρα, μιὰ διακο-
νάρα σὲ βγάζει.*—Παροιμιῶδες λόγιον δηλοῦν ὅτι πρέπει νὰ περιποιῆται
τις περισσότερον τὰς κατωτέρας τάξεως γυναῖκας, διότι αὗται, τυχὸν δυ-
σαρεστούμεναι, σὲ ἐκπομπεύουν, ἐνῶ αἱ εὐγενοῦς τάξεως τοιαῦται οὐδέ-
ποτε θά σε ἐκθέσουν, μεθ' ὅσας καὶ ἂν παρατηρήσουν ἑλλείψεις εἰς τὰ
τοῦ οἴκου σου.

16) *Νὰ πᾶς ἀκοινώνητο!*—Βλάσφημος κατάρα λεγομένη ἰδίως κατὰ
παιδαρίων ἀτακτούντων ἐνοχλητικῶς, διὰ τὰ ὅποια ὁ ἦ ἢ λέγουσα κα-
ταρᾶται ν' ἀποθάνουν, χωρὶς νὰ μεταλάβουν τῶν ἀχράντων μυστηρίων,
χωρὶς νὰ κοινωνήσουν, τοῦθ' ὅπερ κρίνεται ὡς ὑψίστη ἠθικὴ τιμωρία, συ-
νεπάγουσα τὴν αἰωνίαν κόλασιν.

17) *Νά σε κερδίση ἢ νά σε κέρδαινε!* (δηλ. ὁ Διάβολος). — Κατάρα
ἰσοδυναμοῦσα πρὸς τὴν: *νά σε πάρ' ὁ Διάολος!*

18) *Νά τὸν (τὴν) κάψη τὸ λάδι!*—Κατάρα ἀναδόχου πρὸς ἀναδεκτὸν
ἢ ἀναδεκτὴν, καθ' οὗ (ἧς) ἔχει παράπονα ἐπὶ ἀγνωμοσύνη καὶ διαγωγῇ
ἀνευλαβεῖ. Προῆλθεν ἢ ἀρὰ ἐκ τοῦ ἐν τῇ τελέσει τοῦ μυστηρίου τοῦ Βα-
πτίσματος ἐν χρήσει ἐλαίου.

19) *Νὰ φάη τὸ στόμα σου μέλι.* — Παροιμ. φρ. λεγομένη παρὰ τοῦ
ἀκούοντος εὐχὴν, ἧς τὴν πραγμάτων διακαῶς ἐπιθυμεῖ.

20) *Ὁ λαενᾶς ξέρει ποῦθε βάνει τὸ χεροῦλι.* — Δηλ. ὁ κατασκευάζων
τὰς λαγήνους γνωρίζει ποῦ θὰ βάλῃ τὴν λαβὴν. Λέγεται περὶ τοῦ ὅτι
ἕκαστος διαπρέπει ἐν τῇ εἰδικότητι τῆς ἐργασίας του.

21) *Ὁ ξένος μὲ τὰ χέρια καὶ ὁ νοικοκύρης μὲ τὰ ποδάργια, ἢ δουλειὰ
τοῦ νοικοκύρη γίνεται καλλίτερα.*—Δηλ. ἕκαστος ἐξυπηρετεῖ πάντοτε ἐπω-
φελέστερον καὶ καλλίτερον τὰ συμφέροντά του, ἔστω καὶ ἀμελῶς ἐργα-
ζόμενος, ἢ ὁ οἰοσδήποτε ξένος καὶ μίσθιος. Πρβ. τὴν ὑπ' ἀρ. 13 παροιμ.

22) *Ὁ Τοῦρκος εἶνε σὰν τὸν ποῦτσο' ὅσο τὸν χαϊδεύεις δυναμώνει!*—
Χυδαιολογικὴ παροιμ. δηλοῦσα ὅτι τὸν Τοῦρκον δὲν πρέπει τις νὰ πε-
ριποιῆται πολὺ καὶ νὰ τοῦ δεικνύῃ περισσὴν εὐγένειαν, διότι τὸν εὐγενῆ
τρόπον ἐκλαμβάνει ὡς ἀδυναμίαν, θρασύνεται ὡς ἐκ τούτου ἔτι μᾶλλον
καὶ καταντᾶ δυσμεταχείριστος.

23) *Οὔτε καὶ ὀρνίθια ἔχω
οὔτε καὶ ἄλουποῦ φοβιοῦμαι.*

Παροιμ. δηλοῦσα ὅτι ἀδιαφορεῖ τις εἰς περιστάσεις, καθ' ἃς ὁ ἴδιος
οὐδὲν ἔχει νὰ διακινδυνεύσῃ ἢ ζημιωθῇ.

24) *Ὁ φτωχὸς καὶ τὸ ποτάμι στὸν ποσὸ του θαλά πάη.* — Παροιμ.
δηλοῦσα ὅτι ὁ γεννηθεὶς πτωχός, καὶ ἂν ἐν τῷ μεταξὺ ἐξ εὐνοϊκῶν πε-
ριστάσεων ἀποκτήσῃ πλοῦτόν τινα, πάλιν θὰ τὸν χάσῃ καὶ θὰ ἐπανέλθῃ

εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀξιοδάκρυτον κατάστασιν, ὅπως καὶ τὸ ποτάμιον (κυρίως ὁ χεΐμαρρος), ὅσον καὶ ἂν ὀγκωθῆ καὶ ἐκχειλίση προσωρινῶς ἐξ αἰτίας ῥαγδαίων καὶ ἀφθόνων βροχῶν, θὰ ἐπανέλθῃ μετ' ὀλίγον εἰς τὴν ἀρχαίαν κατάστασιν τῆς μετρίας ποσότητος τοῦ ὕδατός του.

25) *Ποῦ κοιμᾶται ὁ Διάολος ;
Στοῦ μουλοχοῦ τὸν κῶλο !*

Παροιμ. χυδαιολογικὴ σημαίνουσα ὅτι οἱ φαινόμενοι ἥσυχοι, εἰρηνικοὶ καὶ πρᾶοι εἶνε πολλάκις πονηρότεροι καὶ δολιώτεροι τῶν χαρακτηριζομένων ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς ὡς κακῶν.

26) *Σὰν τὰ λάχανα στὸ κακκάβι.* Παροιμιώδης φράσις ἐν χρήσει διὰ περιστάσεις περιπλόκους καὶ ἀκαθορίστους. Μᾶς ἔκαμαν σὰν τὰ λάχανά στὸ κακκάβι = Μᾶς ἔκαμαν ἄνω κάτω· προεκάλεσαν μεταξύ μας ἔριδας καὶ φιλονεικίας.

27) *Σ' κώθηκ' ἀπὸ τῆ γούρα.* — Λέγεται ἐπὶ ἀνθρώπου ἀσθενήσαντος σοβαρῶς καὶ μόλις ἀρχίσαντος ν' ἀναρρωννύῃ. Γούρα ἐδῶ = ὁ τάφος, τὸ μνήμα. Ἀνάλογος φράσις: Βγῆκ' ἀπ' τὸ μνήμα, λεγομένη περὶ ἀνθρώπου νοσήσαντος ἐπιθανατίως καὶ μόλις διασωθέντος.

28) *Στὴ μικρὴ βατιὰ κοιμᾶται λαγός.* — Παροιμ. πρὸς δήλωσιν ὅτι πολλάκις ὑπὸ ταπεινὴν καὶ μετριόφρονα ἐμφάνισιν κρύπτεται ἀξία σημαντικὴ καὶ ὅλως ἀνέλπιστος.

29) *Τὸ γουροῦνι δὲν γίνεται μανάρι.* — Παροιμ. δηλοῦσα ὅτι ἡ φύσις καὶ ὁ χαρακτήρ δὲν μεταβάλλονται. Πρβ. τὸ τῶν ἀρχαίων: Φύσιν πονηρὰν μεταβαλεῖν οὐ ῥάδιον.

30) *Τὸ δίκηο δίκηο δὲ βαρεῖ καὶ τ' ἄδικο δὲν πρόπει.* — Παροιμ. δηλοῦσα ὅτι τὸ δίκαιον δὲν ἀντιτάσσεται ποτὲ ἐναντίον τοῦ δικαίου, ἡ δὲ ἀδικία τυγχάνει πάντοτε ἀπρεπῆς καὶ ψεκτέα.

31) *Τὸ κομμάτι ἀφησέ το γιὰ τὴν ἄλλη ἡμέρα, τὴ δουλειὰ μὴ τὴν ἀφήνης.* — Συμβουλὴ ὅπως ἐπιφυλάσῃ τις μέρος τροφίμων διὰ τὴν ἐπιούσαν μὴ ἐξαντλῶν ἅπαντα ἐντὸς τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ἀλλὰ μὴ ἀναβάλλῃ τὰς ὑποθέσεις καὶ τὰς ἐργασίας του εἰς τὴν ἐπαύριον, ὅταν ᾔνε δυνατόν νὰ διεκπεραιωθῶσιν αὐθημερόν.

32) *Τὴν ἡμέρα τὸν μαλώνει
καὶ τὸ βράδυ τὸν μαζώνει.*

Ἐν χρήσει διὰ τοὺς φερομένους ὑποκριτικῶς, διὰ τοὺς προσποιουμένους καὶ λαμβάνοντας σιτάσιν ἀνάλογον πρὸς τὰς περιστάσεις καὶ τὰ συμφέροντά των, διὰ τοὺς opportunistes, ὅπως λέγουν οἱ Γάλλοι.

33) *Τὸν Μάρτη βάλ' ἐργάτη,
ἄς τον κ' ἄς ψειρίζεται !*

Τὸ λόγιον συμβουλεύει ὅτι διὰ τὰς γεωργικὰς ἐργασίας ἐπιβάλλεται ἡ

ἔγκαιρος πρόσληψις ἐργατῶν, οὔτινες, καὶ φυγόπονοι ἂν ὑποτεθῶσι, πάντοτε θὰ φέρωσιν ὀπωσδήποτε ἱκανοποιητικὸν ἀποτέλεσμα διὰ τὴν γεωργικὴν ἐσοδεΐαν.

34) Τὸν μεγάλο νὰ τὸν βάζης μπροστὰ στὸ δρόμο καὶ πίσω στὴ δουλειά.— Συμβουλή ὅτι πρέπει οἱ ἡλικιωμένοι χάριν τιμῆς νὰ προπορεύωνται πάντοτε, ἀλλ' ὡς πρὸς τὰς ἐργασίας νὰ ἐπιβαρύνωνται ὀλιγώτερον τῶν νεωτέρων.

35) *Τὸ πουλάει ὁ νοικοκύρης
κι' ὁ τελάλης δὲν τὸ δίνει!*

Λέγεται περὶ ἀκαίρου καὶ ἀπροσδιονύσου ἐπεμβάσεως εἰς ἀλλοτρίας ὑποθέσεις.

36) *Τὸ πρῶϊμο πουλὶ λαλεῖ,
τὸ ὄψιμο τσουρίζει.*

Πρὸς δήλωσιν ὅτι τὰ ἐπικαίρως καὶ ἐγκαίρως γενόμενα προκόπτουσι καὶ εὐδοοῦνται, ἐνῶ τὰ ἀντιθέτως γινόμενα ἀποβαίνουν ἐλαττωματικά.

37) Τὸ σφάλμα μένει πάντα ὄρφανό.— Δηλαδή κανεὶς δὲν παραδέχεται, δὲν υἱοθετεῖ τὸ σφάλμα του, τὸ ὁποῖον οὕτω μένει πάντοτε ὄρφανόν.

38) Χαψιὰ καὶ σ'χώργιο! Λέγεται περὶ τραγημάτων, ἐδεσμάτων κλπ., τόσῳ καλῶς παρεσκευασμένων καὶ νοστιμῶν, ὥστε νὰ προκαλῶσι τρωγόμενα εὐχὰς ὑπὲρ τῶν παρασκευασάντων ταῦτα.

39) *Ὡς τὸ γιόμα τὸ ψοφάει
Κι' ὡς τὸ βράδυ τὸ βρωμάει.*

Λέγεται διὰ τὸν μῆνα Μάρτιον πρὸς χαρακτηρισμὸν τῶν ἀποτόμων καὶ συνεχῶν ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν κατὰ τὴν διάρκειάν του. Δηλ. κατὰ τὸν Μάρτιον ἐντὸς τῆς αὐτῆς ἡμέρας εἶνε δυνατὸν μέχρι μὲν μεσημβρίας νὰ ἐπικρατήσῃ τόσον ὑπερβολικὸν ψῦχος, ὥστε νὰ προκληθῇ ὁ θάνατος τῶν ποιμνίων, ἀπὸ δὲ τῆς μεσημβρίας μέχρι τῆς ἑσπέρας νὰ μεταβληθῇ ἡ ἀτμοσφαιρικὴ κατάστασις ἐπὶ τὸ θερμότερον ὥστε τὰ πτώματα τῶν θανόντων ἀρνίων καὶ ἐριφίων νὰ βρωμήσουν!

*Ἐν Τσαμαντᾶ.